

Jaarrapportage 2008

WOT-04-005 M-AVP (Monitoring Agenda Vitaal Platteland)

werkdocumenten

WOT
Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

WAGENINGENUR

For quality of life

Jaarrapportage 2008

WOT-04-005

M-AVP (Monitoring Agenda Vitaal Platteland)

Werkdocument 135

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu

Wageningen, februari 2009

De reeks 'Werkdocumenten' bevat tussenresultaten van het onderzoek van de uitvoerende instellingen voor de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu). De reeks is een intern communicatiemedium en wordt niet buiten de context van de WOT Natuur & Milieu verspreid. De inhoud van dit document is vooral bedoeld als referentiemateriaal voor collega-onderzoekers die onderzoek uitvoeren in opdracht van de WOT Natuur & Milieu. Zodra eindresultaten zijn bereikt, worden deze ook buiten deze reeks gepubliceerd.

Dit werkdocument is gemaakt conform het Kwaliteitshandboek van de WOT Natuur & Milieu en is goedgekeurd door Wies Vullings (deel)programmameider WOT Natuur & Milieu.

WOT-werkdocument 135 is het resultaat van een onderzoeksopdracht van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), gefinancierd door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Dit onderzoeksrapport draagt bij aan de kennis die verwerkt wordt in meer beleidsgerichte publicaties zoals Natuurbalans, Milieubalans en thematische verkenningen.

©2009 **Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu**

Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 48 54 71; Fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info.wnm@wur.nl

De reeks WOT-werkdocumenten is een uitgave van de unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Dit werkdocument is verkrijgbaar bij het secretariaat. **Het document is ook te downloaden via www.wotnatuurenmilieu.wur.nl.**

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, Postbus 47, 6700 AA Wageningen

Tel: (0317) 48 54 71; Fax: (0317) 41 90 00; e-mail: info.wnm@wur.nl; Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Woord vooraf

Sinds 1 januari 2005 worden de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu uitgevoerd onder de voorwaarden die LNV en de stichting DLO eind 2004 zijn overeengekomen en die zijn vastgelegd in de Uitvoeringsovereenkomst WOT Natuur & Milieu. De jaarrapportage is toen ook opnieuw vormgegeven.

Per WOT-programma is een zelfstandig werkdocument samengesteld, dat bestaat uit drie delen: een samenvattende rapportage over het programma als geheel, een beschrijving van elk der afzonderlijke projecten en een Engelstalige beschrijving. De volgende werkdocumenten omvatten samen de jaarrapportage over 2008 van de WOT Natuur & Milieu:

Nr. 132: WOT-04-001 Koepel (Communicatie, Kwaliteit en Management)

Nr. 133: WOT-04-002 Onderbouwend Onderzoek

Nr. 134: WOT-04-003 Advisering Natuur & Milieu

Nr. 135: WOT-04-005 M-AVP

Nr. 136: WOT-04-006 Natuurplanbureaufunctie

Nr. 137: WOT-04-007 Milieuplanbureaufunctie

Dit werkdocument bevat de jaarresultaten van het WOT programma ***WOT-04-005 (M-AVP)***. De resultaten van deze projecten hebben hun weg gevonden in de diverse producten van het Planbureau voor de leefomgeving en in de werkdocumenten, rapporten en studies van de WOT Natuur & Milieu.

Daarnaast wordt in het Kennisbasis Thema Groene en Blauwe Ruimte (KB1) jaarlijks geïnvesteerd in kennisvernieuwing voor de WOT Natuur & Milieu. De rapportage hierover wordt opgesteld onder verantwoordelijkheid van de leiding van dit Kennisbasisthema.

Ter verantwoording van de besteding van de beschikbare middelen is voor elk project een beknopt verslag gemaakt. Deze verslagen zijn hier gebundeld. In elk verslag staan voor het desbetreffende project de administratieve gegevens en een beknopte inhoudelijke beschrijving van het doel en het behaalde resultaat.

Paul Hinssen

Inhoud

Woord vooraf	3
Thema-rapportage WOT-04-005	7
Project-rapportage WOT-04-005	13

Thema-rapportage WOT-04-005

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT Natuur & Milieu)

Programma WOT-04-005: Monitoring en Agenda Vitaal Platteland

1. Naam+nr. cluster, clusterleider:
WOT-04; Paul Hinssen
2. Naam+ nr. thema:
WOT-04-05: Monitor Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
3. Naam thema-coördinator:
Dr. Ir. L.A.E. Vullings, Alterra CGI,
4. Contactperso(o)n(en) LNV: Paul Sinnige (directiePlatteland)
Overige betrokkenen: Noor Dessing (DK)
Andre Smit (DP)
Peter Kouwenhoven (VROM-DGM)
Marcel Wetter (VROM-DGM)
5. Deelnemende kennisinstellingen:
Alterra, LEI, ABF, PBL
6. Doelgroepen(en): LNV DP (coördinator voor AVP)
Gebruikers: Parlement en Kabinet
beleidsdirecties van LNV, VROM, V&W
provincies
planbureaus
Leveranciers: Beleidsdirecties LNV, VROM, V&W (rijksacties)
Provincies (prestaties en effecten)
Kennisinstututen (informatie mbt effecten)
Uitvoerende diensten (informatie mbt effecten en prestaties)
7. De beleidsopgave(n) van LNV waaraan de onderzoeksresultaten een bijdrage leveren:

In april 2004 is de 'Agenda voor een Vitaal Platteland' (AVP) gepresenteerd als de gezamenlijke beleidsvisie van de ministeries LNV, VROM en V&W om het platteland gereed te maken voor toekomstige veranderingen. De agenda voor een Vitaal Platteland gaat uit van een integraal perspectief en richt zich op de economische, ecologische en sociaal-culturele aspecten van het platteland. Om de voortgang van het beleid te toetsen en de mate van realisatie van het ingezet beleid te verklaren is monitoring noodzakelijk. Uitgangspunt voor de beleidsuitvoering is het Meerjarenprogramma AVP welke in februari 2006 gereed is komen en de Wet Investing Landelijk Gebied (WILG).

In 2008 is het accent binnen het programma Monitor AVP gedeeltelijk verlegd van het ontwikkelen naar het beheren. De Monitor Agenda Vitaal Platteland (Monitor AVP) heeft als doel om te zorgen voor de systematische inwinning, centrale opslag en presentatie van monitoringgegevens die nodig zijn om de effectiviteit en efficiency van het plattelandsbeleid zoals vastgelegd in AVP te kunnen evalueren. Voor het systeem voor rapportage, verantwoording en evaluatie zijn gegevens nodig op het niveau van effecten, resultaten,

prestaties en budgetten. De Monitor AVP treedt hierbij op als centrale gegevensbeheerder en heeft als taak de benodigde gegevenslogistiek te coördineren en organiseren, en te zorgen voor de centrale opslag van de gegevens (digitaal archief). In het systeem zullen alleen het afgewogen resultaat van die metingen op basis van een vastgelegde meetstrategie worden opgenomen, niet de onderliggende meetgegevens. Vandaaruit kunnen rapportages en mogelijk ook de presentatie van gegevens via een viewer worden gegenereerd.

Monitoring heeft een signalerende functie: ontwikkelingen op het beleidsterrein die niet direct met de beleidsdoelstelling te maken hebben kunnen door het signaleren van effecten aanleiding zijn om ander beleid te ontwikkelen, beleid bij te sturen of te continueren. Daarnaast kan monitoring en evaluatie een essentiële bijdrage leveren aan het bevorderen van transparantie van beleid en aan de uitvoering, kennisontwikkeling, kennisverspreiding en legitimatie van het plattelandsbeleid.

8. De kennisvragen die aan de beleidsopgave(n) gekoppeld zijn en die worden beantwoord met de uitkomsten van het onderzoek;

- Welke meetstrategieën voor de effectindicatoren gaat er gebruikt worden?
- Wat zijn de waarden van de effectindicatoren in 2007 (nulmeting)?
- Hoe gaat een informatiesysteem voor het monitoren van de agenda voor een vitaal platteland eruit zien?
- Hoe kan de kwaliteit van een systeem als Monitor AVP goed worden geborgd?
- Hoe kan de boodschap van de monitor AVP voor een breder publiek worden verbeeld?
- Hoe kan beter omgegaan worden met digitale nationale beleidskaarten?

9. De beoogde en daadwerkelijk in 2008 bereikte (tussen)resultaten;

De volgende producten zijn gerealiseerd:

- Jaarplan 2008 voor gehele programma Monitor AVP
- Database en aangepaste viewer incl standaardrapportage voor Tweede Kamer en concept invoermodule
- Voorstel voor redesign database
- Factsheets per MJP2 indicatoren voor AVP en brochure over nulmeting
- Advies kwaliteitsborging
- Definitieve versie WOT studie
- Eerste vulling database
- Handreiking omgaan met digitale nationale beleidskaarten
- Eerste versie Website verbeelding: panoramafoto's in landelijk gebied.
- Coördinatie van monitoring en evaluatie activiteiten binnen systematiek ME-AVP en afstemming met andere monitoring initiatieven (Nota Ruimte, ILG-PEIL)

Een aantal producten die waren beoogd voor 2008 zijn nog niet gerealiseerd::

- Definitieve versie invoermodule
- Technische rapportage
- Definitieve versie wetenschappelijk artikel

10. De gerealiseerde kennisoverdracht richting doelgroep en de benutting van ontwikkelde kennis door de doelgroep.

In 2008 hebben de provincies voor de eerste keer gerapporteerd en heeft de Monitor AVP voor het eerst dienst gedaan. Uit deze eerste ervaring kan de conclusie getrokken worden dat

het nuttig is om alle cijfers bij elkaar te hebben staan, omdat dan vrij snel duidelijk wordt waar iets fout is gegaan. De noodzaak voor meer eenduidigheid over begrippen en een goede invoermodule die voorkomt dat er fouten worden gemaakt met invoeren werden erg duidelijk. Dit heeft geresulteerd in een concept invoermodule eind 2008.

Het idee om de monitor AVP te verbeelden is uitgewerkt in een website waar panoramafoto's die om het jaar op dezelfde strategische plek worden genomen de veranderingen in het landelijk gebied laten zien. Deze website is zeer positief ontvangen. Momenteel zijn er voor 4 provincies panoramafoto's gemaakt. Voor de overige provincies zal in 2009 gezocht worden naar geschikte plekken.

Het onderzoek naar kwaliteitsverbeteringen van de Monitor AVP heeft geleid tot een nieuw project in 2009 waar een aantal van de aanbevelingen uit het advies zullen worden geïmplementeerd.

De Definitieve versie van de WOT-studie zal in februari aangeboden worden aan de SG van het ministerie. Rond die aanbieding zal een mini-symposium over monitoring en beleid worden georganiseerd door de WOT in samenwerking met LNV.

De resultaten van de nulmeting zal begin maart 2009 in de vorm van een brochure aangeboden worden aan de minister van LNV. Op die dag zal ook de website van de Monitor AVP live gaan.

In een project dat mede is uitgevoerd door het projectconsortium van het GeO3 project is als resultaat een handreiking voor omgaan met digitale nationale beleidskaarten opgesteld. Deze handreiking is bediscussieerd in een workshop en zal gebruikt worden om in 2009 de update van de MJP2 beleidskaarten via een viewer op het intra- of internet te zetten.

11. De samenwerking tussen de bij het thema betrokken DLO-instituten en andere instellingen/organisaties:

Het programma Monitor AVP heeft in 2008 ondersteuning geleverd aan Directie Platteland bij het opzetten van de Monitor AVP. Een aantal taken zoals het realiseren van het systeem en het documenteren van het proces zijn primair uitgevoerd door de WOT unit Natuur en milieu. Er is zeer geregeld overleg geweest met de contactpersoon van directie Platteland. Daarnaast is er twee keer overleg geweest met de stuurgroep (Barto Piersma MT-DP, Paul Hinssen WOT, Paul Sinnige en Wies Vullings). Daarnaast kunnen de volgende drie gebieden benoemd worden waarin intensief wordt samengewerkt met de volgende instellingen en organisaties:

- Beleidsontwikkeling: projectteam ILG, rijkscoördinatieteam (DRZ), provincies o.a. via IPO
- Communicatie: met provincies op zoek naar geschikte plekken voor monitoring mbv panoramafoto's
- Gegevensvoorziening en uitvoering: DLO-instituten (Alterra, LEI), instellingen binnen PBL netwerk (RIVM, RIKZ, RIZA, CBS) en gegevens leverende organisaties als DLG, DR.

De samenwerking op projectniveau met andere organisaties zal worden beschreven in de afzonderlijke projectbeschrijvingen.

Project-rapportage WOT-04-005

Overzicht projecten WOT-04-005

Projectnummer	Projecttitel	Pagina
5231932-03	Omgaan met beleidskaarten	17
5232767-01	M-AVP Informatiesysteem	19
5232768-01	Documentatie M-AVP	21
5232769-01	Coördinatie programma Monitor AVP	23
5233912-01	Kwaliteitsborging Indicatoren	25
5234064-01	Nulmeting Natuur	27
5234065-01	Nulmeting Sociaal economische vitaliteit	29
5234113-01	Nulmeting Reconstructie	31
5234132-01	Nulmeting Recreatie	33
5235045-01	Effecten M-AVP	35
5235067-01	Beheer Monitor AVP	37
5235473-01	Monitor AVP op de kaart	39

Omgaan met beleidskaarten

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Omgaan met beleidskaarten
Projectnummer:	5231932-03
BAS-code	WOT-04-005-014
Projectleider:	Wies Vullings
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

De doelgroep wil goed om kunnen gaan met beleidsgegevens op kaarten bij het vergelijken en interpreteren van die kaarten: bijvoorbeeld hoe vergelijk je een kaart met indicatieve nationale beleidsaanduidingen met een kaart met exacte regionale gegevens. Deze behoefte komt voort uit de constatering dat tijdens de publicatie van het Meerjarenprogramma (2) eigenlijk een viewer met digitale kaarten meegeleverd had kunnen worden, maar dat dit niet is gebeurd omdat men bang was voor verkeerde interpretaties.

Doelstelling van het onderzoek:

Het beter leren omgaan met digitale nationale beleidskaarten.

Aanpak en tijdspad:

Inventariseren en vervolgens evalueren van manieren van omgaan met digitale kaarten. Beoordeling van deze manieren vindt plaats tijdens een workshop. Resultaat is een concept richtlijn over hoe om te gaan met digitale beleidskaarten in de producten van het ministerie van LNV.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Tijdens een workshop zijn de ideeën over de handreiking en de mogelijkheden van visualisatie voorgelegd aan de deelnemers en geëvalueerd. De handreiking is te vinden op www.geo3.nl en als werkdocument: L.A.E. Vullings, Connie Blok, Manon van Heusden, Aniek Huisman, Guido Vonk, Jan-Maurits van Linge. Goed omgaan met Digitale Nationale Beleidskaarten: Handreiking voor opstellen van digitale nationale Beleidskaarten. WOT werkdocument

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De handreiking voor de omgang met nationale beleidskaarten zullen toegepast worden om de nieuwe herziene kaarten van het Meerjarenprogramma 2 van LNV via een webviewer toegankelijk te maken.

M-AVP Informatiesysteem

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	M-AVP Informatiesysteem
Projectnummer:	5232767-01
BAS-code	WOT-04-005-003
Projectleider:	Onno Roosenschoon
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

De doelgroep wil een systeem toegankelijk via een viewer dat zal gaan zorgen voor de systematische inwinning, centrale opslag en presentatie van monitoringgegevens die nodig zijn om de effectiviteit en efficiency van het plattelandsbeleid zoals vastgelegd in AVP te kunnen evalueren.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel dit project is het afronden van de realisatie van de Monitor AVP

Aanpak en tijdpad:

- Realiseren import module voor provincies
- Realiseren standaard rapportages (tweede kamer, RCT, provincies, control unit)
- Realiseren autorisatie

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De website zal binnenkort benaderbaar zijn via www.vitaalplatteland.nu via monitoring.
De invoermodule zal 1 april gebruikt worden om de gegevens van de provincies te inventariseren en een eerste standaard rapportage module zal begin 2009 worden gerealiseerd, zodat na invoeren van de gegevens van de provincies direct een rapportage voor de Tweede Kamer gegenereerd kan worden.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Beschikbaarheid van juiste gegevens voor doelgroep

Documentatie M-AVP

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Documentatie M-AVP
Projectnummer:	5232768-01
BAS-code	WOT-04-005-004
Projectleider:	Wies Vullings
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Om inzicht te krijgen in het proces van de tot standkoming van de Monitor AVP en de lessen die daaruit getrokken kunnen worden is hierover een WOT studie opgesteld en concept wetenschappelijk artikel. Daarnaast is een rapport over de nulmeting van de effecten van de monitor AVP een rapportage nodig voor de voorjaarsnota.

Doelstelling van het onderzoek:

- Afronden WOT studie
- Afronden wetenschappelijk artikel
- Opstellen rapportage nulmeting effectindicatoren

Aanpak en tijdpad:

- Deadline voor WOT studie: augustus 2008
- Deadline voor wetenschappelijk artikel: december 2008
- Deadline voor rapportage nulmeting effectindicator: april 2008

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

WOTstudie wordt 24-2 aangeboden aan SG A. van de Zande. L.A.E. Vullings. 2009. Eventjes afrekenen alstublieft. WOt Studie

Rapportage nulmeting effectindicator ligt ter goedkeuring van de beleidsdirecties: Agricola, H, P.Sinnige en L.A.E. Vullings. 2009. Rapport Nulmeting Effectindicatoren Monitor Agenda Vitaal Platteland, De stand van het Platteland. WOT rapport

Artikel moet nog verder afgerond worden.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Documentatie en wetenschappelijke borging.

Coördinatie programma Monitor AVP

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Coördinatie programma Monitor AVP
Projectnummer:	5232769-01
BAS-code	WOT-04-005-005
Projectleider:	Wies Vullings
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

De doelgroep is gebaat bij een efficiënt en effectief lopend programma en het op tijd verkrijgen van werkbare werkplannen, evaluaties en tussentijdse rapportages.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van dit project is een efficiënt en effectief lopend programma.

Aanpak en tijdpad:

Het project kent de volgende activiteiten:

- Ondersteunen projectleiders
- Opstellen van werkplan, tussentijdse rapportages en evaluatie
- Bijwonen van WOT bijeenkomsten
- Contact onderhouden met contactpersoon

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Het resultaat is een efficiënt en effectief lopend programma.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Communicatie van en over het programma met de betreffende doelgroepen

Kwaliteitsborging Indicatoren

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Kwaliteitsborging Indicatoren
Projectnummer:	5233912-01
BAS-code	WOT-04-005-007
Projectleider:	Anne Schmidt
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Directie Platteland van het Ministerie van LNV wil graag weten of de Monitor Agenda Vitaal Platteland (AVP) voldoet aan de hieraan gestelde of te wel te stellen kwaliteitseisen en wat de mogelijkheden zijn om de kwaliteit van de Monitor Agenda Vitaal Platteland – voor zover noodzakelijk - te verbeteren en te borgen.

Doelstelling van het onderzoek:

Oorspronkelijke doelstellingen waren:

1. Het ontwerpen van een toetsingskader en -procedure (conform ISO) voor het toetsen van de kwaliteit van indicatoren, zodat de kwaliteit geborgd wordt.
2. Het op basis van dit toetsingskader toetsen van de kwaliteit van een selectie van indicatoren, te weten een aantal indicatoren van de nulmeting Monitor AVP en de nulmeting Habitatrichtlijn (HR).
3. Het verkennen van mogelijkheden ter verbetering van de kwaliteit van indicatoren (mits gewenst). Hierbij wordt dus onderzocht hoe om te gaan met de mismatch tussen vraag en aanbod van gegevens.
4. Het vastleggen van de bevindingen van deze cases in een rapport. In dit rapport zullen ook aanbevelingen worden opgenomen voor een verbeterde kwaliteitsborging (inperking risico's) en verbetering van de kwaliteit van huidige indicatoren (mits gewenst).

Deze doelstellingen zijn in overleg met de opdrachtgever veranderd en verbreed naar de evaluatie van en aanbevelingen voor mogelijke verbetering en borging van de kwaliteit van de Monitor AVP als zijnde een beleidsinformatiesysteem, dus in zijn geheel en niet puur gericht op de indicatoren. In dit onderzoek wordt dan ook antwoord gegeven op de volgende vragen

1. Welke eisen worden er gesteld of dienen er gesteld te worden aan de kwaliteit van een beleidsinformatiesysteem?
2. Voldoet de Monitor Agenda Vitaal Platteland aan deze eisen?
3. Hoe kan de kwaliteit van de Monitor Agenda Vitaal Platteland in de toekomst (voor zover noodzakelijk) verbeterd en geborgd worden?

Aanpak en tijdpad:

De onderzoeksvragen zijn beantwoord door allereerst een definitie te geven van een beleidsinformatiesysteem en het begrip kwaliteit en door alle richtlijnen en voorschriften in de vorm van handreikingen en wet – en regelgeving die op dit onderwerp van toepassing zijn door te nemen. Vervolgens is literatuuronderzoek uitgevoerd naar prestatie management door de profit-sector (het bedrijfsleven) en de overheidssector en bestuurlijke (management) informatiesystemen. Hieruit zijn een aantal eisen aan de kwaliteit van een

beleidsinformatiesysteem gedestilleerd. Geëvalueerd is of de Monitor AVP voldoet aan desbetreffende eisen. Vervolgens zijn conclusies getrokken en worden aanbevelingen gedaan voor verbetering van de kwaliteit van de Monitor AVP en kwaliteitsborging.

Het project is van start gegaan eind 2007 en wordt nu begin 2009 afgerond.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De resultaten van het onderzoek worden momenteel vastgelegd in een rapport getiteld "Kwaliteit van een beleidsinformatiesysteem. Advies over kwaliteitsborging van de Monitor Agenda Vitaal Platteland", (Schmidt *et al.*, in prep.)

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De resultaten van het onderzoek zullen in overleg met de opdrachtgever worden toegepast om de kwaliteit van de Monitor AVP te verbeteren en te borgen. De resultaten van het onderzoek kunnen ook worden toegepast bij de ontwikkeling en het onderhoud en beheer van andersoortige beleidsinformatiesystemen.

Nulmeting Natuur

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Nulmeting Natuur
Projectnummer:	5234064-01
BAS-code	WOT-04-005-009
Projectleider:	Wies Vullings
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Voor het goed kunnen monitoren van de effectindicator is er een nulmeting nodig waarmee volgende metingen vergeleken kunnen worden.

Doelstelling van het onderzoek:

Het uitvoeren van de nulmeting voor de effectindicator natuur.

Aanpak en tijdpad:

Twee indicatoren (soorten en omvang populaties) zijn samengesteld door het CBS. Voor de derde indicator kwaliteit en kwantiteit ecosystemen zal gebruik gemaakt worden van Graadmeter natuurwaarde PBL. Deze beoordeelt op landelijke schaal de kwaliteit van hoofdecosystemen (biodiversiteit) en de areaalontwikkeling.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De waarde van de nulmeting van de eerste twee indicatoren is terug te vinden in de monitor (bereikbaar vanaf maart 2009 via <http://www.vitaalplatteland.nu/content/lopendeZaken/monitoring.html>) en in de publicatie Agricola, H, P.Sinnige en L.A.E. Vullings. 2009. Rapport Nulmeting Effectindicatoren Monitor Agenda Vitaal Platteland, De stand van het Platteland. WOT rapport. De derde indicator is nog in ontwikkeling.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Vergelijkingsmateriaal voor volgende metingen

Nulmeting Sociaal economische vitaliteit

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Nulmeting Sociaal economische vitaliteit
Projectnummer:	5234065-01
BAS-code	WOT-04-005-013
Projectleider:	Wies Vullings
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Voor het goed kunnen monitoren van de effectindicator is er een nulmeting nodig waarmee volgende metingen vergeleken kunnen worden.

Doelstelling van het onderzoek:

Het uitvoeren van de nulmeting voor de effectindicator Sociaal economische vitaliteit.

Aanpak en tijdpad:

Gedurende de looptijd van het project:

- Opstellen van factsheet
- Uitvoeren van nulmeting

Dit is uit gevoerd door ABF research

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

De waarde van de nulmeting is terug te vinden in de monitor (bereikbaar vanaf maart 2009 via <http://www.vitaalplatteland.nu/content/lopendeZaken/monitoring.html>) en in de publicatie Agricola, H, P.Sinnige en L.A.E. Vullings. 2009. Rapport Nulmeting Effectindicatoren Monitor Agenda Vitaal Platteland, De stand van het Platteland. WOT rapport

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Vergelijkingsmateriaal voor volgende metingen

Nulmeting Reconstructie

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Nulmeting Reconstructie
Projectnummer:	5234113-01
BAS-code	WOT-04-005-011
Projectleider:	Herman Agricola
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

In het kader van het programma Monitoring- en Evaluatieprogramma Agenda Vitaal Platteland voorbereiden van de nulmeting effectindicatoren voor het thema Reconstructie zandgronden.

Doelstelling van het onderzoek:

Uitvoeren van een nulmeting voor het Meetnet AVP.

Aanpak en tijdpad:

Besloten is voor het thema Reconstructie als effectindicatoren te benoemen de verzameling van alle in de ander thema's (natuur, recreatie, landschap, landbouw en sociaal economische vitaliteit) benoemde indicatoren. Daartoe zal bij de afzonderlijke thema's een uitsnede gemaakt worden op het schaalniveau van de reconstructiegebieden. De resultaten zullen vervolgens binnen dit project worden samengebracht.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

- Uitvoeren van de nulmeting M-AVP voor de reconstructiegebieden per AVP thema
- Aanpak en verantwoording van de nulmeting in een factsheet
- Opleveren van de resultaten van de nulmeting

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Factsheet en resultaten van de nulmeting voor reconstructie zijn in 2008 als zelfstandige documenten opgeleverd

De resultaten zullen samen met de ander thema's in 2009 ook worden gepubliceerd als de nulmeting van het Meetnet AVP onder de titel "De stand van het Platteland". Na een eventuele 'midterm review' (omstreeks 2010) en een eindmeting in 2013 zal het meetnet worden gebruikt voor een evaluatie van de in AVP vermelde beleidsdoelstellingen.

Nulmeting Recreatie

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Nulmeting Recreatie
Projectnummer:	5234132-01
BAS-code	WOT-04-005-018
Projectleider:	Martin Goossen
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Nulmeting van streefwaarden voor drie effectindicatoren voor recreatie in het kader van Monitoring Agenda Vitaal Platteland. De drie effectindicatoren zijn: Recreatief Gebruik, Tevredenheid en Bereikbaarheid

Doelstelling van het onderzoek:

Het uitvoeren van de nulmeting voor de effectindicator recreatie.

Aanpak en tijdpad:

Gedurende de looptijd van het project:

- Opstellen van factsheet
- Uitvoeren van nulmeting recreatief gebruik en tevredenheid

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Resultaten Recreatief gebruik:

Inwoners van de Randstad ondernemen gemiddeld 25% minder recreatieactiviteiten in recreatieve gebieden dan inwoners uit de rest van Nederland.

Resultaten Tevredenheid:

In de Randstad wordt 65,8% van de maximale score voor tevredenheid over het aanbod gehaald, terwijl dit buiten de Randstad 74,5% is, een verschil van 8,7 procentpunt.

Resultaten Bereikbaarheid:

In 2007 kan iedere Nederlander op 10 minuten fietsafstand recreëren in het groen

De resultaten zijn in een notitie aan opdrachtgever verstrekt en zullen, samen met effectindicatoren van andere functies, in 2009 in een rapport verschijnen.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Op 1 juli zijn de resultaten mondeling toegelicht aan Nol v/d Velden en Atty Bruins van LNV.

De resultaten over de effectindicator Recreatief Gebruik zijn goed bruikbaar. Beleidsmatig lijken de resultaten van de indicatoren tevredenheid en bereikbaarheid minder bruikbaar. Ten aanzien van tevredenheid:

- Er is in het WoON-onderzoek geen rekening gehouden met de ruimtelijke representativiteit bij de steekproeftrekking. Inhoudelijk is er het probleem dat een respondent zijn eigen referentiekader heeft en zijn situatie gaat vergelijken met andere mensen in de buurt en/of stad. Voor het rijksbeleid ligt een nationaal referentiekader meer voor de hand.
- Vervolgonderzoek is onzeker.

Het advies is om in plaats van tevredenheid naar aantrekkelijkheid te vragen via de website www.daarmoetikzijn.nl

Ten aanzien van Bereikbaarheid:

- De definitie van groen is te ruim, met name omdat er beleidsmatig ook geen ondergrens is gesteld aan de hoeveelheid groen.

Het advies is om het groen op te splitsen in twee typen groen, namelijk agrarisch groen en natuurlijk groen.

Het overall advies is om nadruk te leggen op de effectindicator Recreatief Gebruik.

Effecten M-AVP

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Effecten M-AVP
Projectnummer:	5235045-01
BAS-code	WOT-04-005-002
Projectleider:	Herman Agricola
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstituten
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

- Uitvoeren van de nulmeting op basis van de benoemde indicatoren voor het Meetnet Agenda Vitaal Platteland (M-AVP) en als tussenpersoon fungeren voor onderzoekers en beleidsmedewerkers van LNV en zorg dragen voor de voortgang.

Doelstelling van het onderzoek:

Doel van het project Indicatoren ME-AVP voor 2008 is:
 Zorgen dat de nulmeting wordt uitgevoerd van de benoemde effectindicatoren
 Verzorgen van een rapportage van de nulmeting

Aanpak en tijdspad:

De activiteiten van het project 'Indicatoren ME-AVP' richten zich voor 2008 op:

- Er voor zorg dragen dat de nulmeting wordt uitgevoerd van de benoemde effectindicatoren
- Het samen brengen van de gegevens van de nulmeting in een rapportage

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

- Aanpak en verantwoording van de nulmeting per thema in factsheets
- Resultaten nulmeting per beleidsthema
- Samenbrengen van de nulmetingen van de afzonderlijke thema's in een populaire publicatie: de stand van het Platteland (2009)

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

De resultaten van 2008 dienen als nulmeting voor het Meetnet AVP na een eventuele 'midterm review' (omstreeks 2010) en een eindmeting in 2013 zal het meetnet worden gebruikt voor een evaluatie van de in AVP vermelde beleidsdoelstellingen.

Beheer Monitor AVP

Programma WOT-04-005
Resultaten 2008 per project

Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Beheer Monitor AVP
Projectnummer:	5235067-01
BAS-code	WOT-04-005-001
Projectleider:	Wies Vullings
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige
Startdatum:	01-01-2006
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

De doelgroep is gebaat bij een efficiënt en effectief werkend monitor systeem, zodat ten alle tijden de juiste en eenduidige informatie opgevraagd kan worden.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van de Monitor AVP is te zorgen voor de systematische inwinning, centrale opslag en presentatie van monitoringgegevens die nodig zijn om de effectiviteit en efficiency van het plattelandsbeleid zoals vastgelegd in AVP te kunnen evalueren. Het doel van het beheer is het doel van de monitor AVP te bereiken. Dus om het systeem zo goed mogelijk up to date te houden, wijzigingen zo snel en op de afgesproken wijze (zie uitvoeringsdocument) door te voeren.

Aanpak en tijdpad:

Het programma kent 5 taken bestaande uit concrete activiteiten:

1. Coördinatie
2. Gegevens verzamelen
3. Centraal gegevensbeheer
4. Gegevens delen
5. Voorbereiden rapportages en evaluaties

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Het resultaat zal zijn een efficiënt en effectief werkend monitor systeem, zodat ten alle tijden de juiste en eenduidige informatie opgevraagd kan worden.

Via <http://www.vitaalplatteland.nu/content/lopendeZaken/monitoring.html> is vanaf maart 2009 toegang tot de Monitor AVP

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Leveranciers: Facilitatie van vlotte aanlevering en verwerking van gegevens

Gebruikers: een mogelijkheid om juiste en eenduidige informatie over de voortgang van het AVP beleid op te vragen.

Monitor AVP op de kaart

Programma WOT-04-005	
Resultaten 2008 per project	
Programmathema:	Monitoring Agenda Vitaal Platteland (M-AVP)
Projecttitel:	Monitor AVP op de kaart
Projectnummer:	5235473-01
BAS-code	WOT-04-005-015
Projectleider:	Wies Vullings
Uitvoerende instellingen:	Alterra
Doelgroep/probleemhebber:	Beleidsdirecties, provincies, planbureaus, onderzoeksinstellingen
Contactpersoon van de doelgroep:	Ing. Th.P. Sinnige, LNV-DP
Startdatum:	01-01-2008
Einddatum:	31-12-2008

Kennisbehoefte doelgroep:

Naast de administratieve gegevens die de monitor te bieden heeft zou het toegevoegde waarde hebben om te laten zien wat die gegevens op het platteland betekenen.

Doelstelling van het onderzoek:

Het doel van dit project is om de Monitor AVP te verbeelden, zodat beleidsmakers, maar ook buitenstaanders beter in beeld te krijgen wat de effecten en de impacts van het AVP beleid zijn op het landelijk gebied in Nederland. Er is voor gekozen om dit te doen met behulp van panorama foto's. Deze 360 graden foto's zijn genomen op strategische plekken die samen met de provincie en regio managers zijn bepaald. Het nemen van deze foto's zal tijdens de looptijd van het ILG herhaald worden om zo ook te zorgen voor een 'veldmonitor'.

Aanpak en tijdspad:

Het project zal starten met een pilot. Op basis van het product dat in de pilot wordt geproduceerd zal de opdrachtgever aangeven of en hoe dit project verder vormgegeven zal worden (go-no go moment).

Het project zal bestaan uit de volgende fasen:

Fase 1: selectie van plekken (hotspots, of interessante plekken voor 1 thema)

Fase 2: materiaal verzamelen die wat laat zien van de realisatie en het effect van het beleid voor de geselecteerde plekken

Fase 3: Het materiaal toegankelijk maken in een applicatie en de applicatie linken aan de Monitor

In eerste instantie zullen voor de pilot 1 of 2 plekken geselecteerd worden. Voor deze plekken zal gekeken worden welke informatie interessant is om te laten zien en er zal een eerste versie van de applicatie opgesteld worden.

Beoogde en bereikte resultaten en producten:

Op een website wordt per provincie een aantal plekken geselecteerd waar met behulp van panoramafoto's de situatie ter plekke zal worden gemonitord over de komende ILG periode. Deze website is nu benaderbaar via <http://webgrs.wur.nl/cgi/miscellaneous/theo/avp/AVPstart/kaartje.htm>. Er zijn twee provincies uitgewerkt (Gelderland en Drenthe) in 2009 zullen de overige provincies uitgewerkt worden.

Uiteindelijk zal de applicatie ook via de monitor AVP benaderbaar zijn.

Doorwerking resultaten naar doelgroepen:

Gegevens uit de monitor zullen ook verbeeld worden en dit maakt de communicatie rond de Monitor eenvoudiger. Daarbij geeft het extra informatie m.b.t. de voortgang en effectiviteit van het beleid.

Wot-onderzoek

Verschenen documenten in de reeks Werkdocumenten van de Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu vanaf 2006

Werkdocumenten zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, te Wageningen. T 0317 – 48 54 71; F 0317 – 41 90 00; E info.wnm@wur.nl
De werkdocumenten zijn ook te downloaden via de Wot-website www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

2006

- 21** *Rienks, W.A., I. Terluin & P.H. Vereijken.* Towards sustainable agriculture and rural areas in Europe. An assessment of four EU regions
- 22** *Knegt, B. de, H.W.B. Bredenoord, J. Wiertz & M.E. Sanders.* Monitoringsgegevens voor het natuurbeheer anno 2005. Ecologische effectiviteit regelingen natuurbeheer: Achtergrondrapport 1
- 23** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-001 – Monitor- en Evaluatiesysteem Agenda Vitaal Platteland
- 24** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek Natuurplanbureauafunctie
- 25** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-385 - Milieuplanbureauafunctie
- 26** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04-394 – Natuurplanbureauafunctie
- 27** *Jaarrapportage 2005.* WOT-04 - Kennisbasis
- 28** *Verboom, J., R. Pouwels, J. Wiertz & M. Vonk.* Strategisch Plan LARCH. Van strategische visie naar plan van aanpak
- 29** *Velthof, G.L. en J.J.M. van Grinsven (eds.)* Inzet van modellen voor evaluatie van de meststoffenwet. Advies van de CDM-werkgroep Harmonisatie modellen
- 30** *Hinssen, M.A.G., R. van Oostenbrugge & K.M. Sollart.* Draaiboek Natuurbalans. Herziened versie
- 31** *Swaay, C.A.M. van, V. Mensing & M.F. Wallis de Vries.* Hotspots dagvlinder biodiversiteit
- 32** *Goossen, C.M. & F. Langers.* Recreatie en groen in en om de stad. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 33** *Turnhout, Chr. Van, W.-B. Loos, R.P.B. Foppen & M.J.S.M. Reijnen.* Hotspots van biodiversiteit in Nederland op basis van broedvogelgegevens
- 34** *Didderen, K en P.F.M. Verdonschot.* Graadmeter Natuurwaarde aquatisch. Typen, indicatoren en monitoring van regionale wateren
- 35** *Wamelink, G.W.W., G.J Reinds, J.P. Mol-Dijkstra, J. Kros & H.J.J. Wieggers.* Verbeteringen voor de Natuurplanner
- 36** *Groeneveld, R.A. & R.A.M. Schrijver.* FIONA 1.0; Technical description
- 37** *Luesink, H.H., M.J.C. de Bode, P.W.G. Groot Koerkamp, H. Klinker, H.A.C. Verkerk & O.Oenema.* Protocol voor monitoring landelijke mestmarkt onder een stelsel van gebruiksnormen
- 38** *Bakker-Verdurmen, M.R.L., J.W. Eimers, M.A.G. Hinssen-Haenen, T.J. van der Zwaag-van Hoorn.* Handboek secretariaat WOT Natuur & Milieu
- 39** *Pleijte, M. & M.A.H.J. van Bavel.* Europees en gebiedsgericht beleid: natuur tussen hamer en aambeeld? Een verkennend onderzoek naar de relatie tussen Europees en gebiedsgericht beleid
- 40** *Kramer, H., G.W. Hazeu & J. Clement.* Basiskaart Natuur 2004; vervaardiging van een landsdekkend basisbestand terrestrische natuur in Nederland
- 41** *Koomen, A.J.M., W. Nieuwenhuizen, J. Roos-Klein Lankhorst, D.J. Brus & P.F.G. Vereijken.* Monitoring landschap; gebruik van steekproeven en landsdekkende bestanden
- 42** *Selnes, T.A., M.A.H.J. van Bavel & T. van Rheenen.* Governance of biodiversity
- 43** *Vries, S. de. (2007)* Veranderende landschappen en hun beleving
- 44** *Broekmeijer, M.E.A. & F.H. Kistenkas.* Bouwen en natuur: Europese natuurwaarden op het ruimtelijk ordeningsspoor. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 45** *Sollart, K.M. & F.J.P. van den Bosch.* De provincies aan het werk; Praktijkervaringen van provincies met natuur- en landschapsbeleid in de periode 1990-2005. Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006
- 46** *Sollart, K.M. & R. de Niet met bijdragen van M.M.M. Overbeek.* Natuur en mens. Achtergronddocument bij de Natuurbalans 2006
- ### 2007
- 47** *Ten Berge, H.F.M., A.M. van Dam, B.H. Janssen & G.L. Velthof.* Mestbeleid en bodemvruchtbaarheid in de Duin- en Bollenstreek; Advies van de CDM-werkgroep Mestbeleid en Bodemvruchtbaarheid in de Duin- en Bollenstreek
- 48** *Kruit, J. & I.E. Salverda.* Spiegeltje, spiegeltje aan de muur, valt er iets te leren van een andere planningscultuur?
- 49** *Rijk, P.J., E.J. Bos & E.S. van Leeuwen.* Nieuwe activiteiten in het landelijk gebied. Een verkennende studie naar natuur en landschap als vestigingsfactor
- 50** *Ligthart, S.S.H.* Natuurbeleid met kwaliteit. Het Milieu- en Natuurplanbureau en natuurbeleidsevaluatie in de periode 1998-2006
- 51** *Kennismarkt 22 maart 2007; van onderbouwend onderzoek Wageningen UR naar producten MNP in 27 posters*
- 52** *Kuindersma, W., R.I. van Dam & J. Vreke.* Sturen op niveau. Perversies tussen nationaal natuurbeleid en besluitvorming op gebiedsniveau.
- 53.1** *Reijnen, M.J.S.M.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. National Capital Index version 2.0
- 53.3** *Windig, J.J., M.G.P. van Veller & S.J. Hiemstra.* Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Biodiversiteit Nederlandse landbouwhuisdieren en gewassen
- 53.4** *Melman, Th.C.P. & J.P.M. Willemen.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Coverage protected areas.
- 53.6** *Weijden, W.J. van der, R. Leewis & P. Bol.* Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Indicatoren

- voor het invasieproces van exotische organismen in Nederland
- 53.7a** *Nijhof, B.S.J., C.C. Vos & A.J. van Strien.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Influence of climate change on biodiversity.
- 53.7b** *Moraal, L.G.* Indicatoren voor 'Convention on Biodiversity 2010'. Effecten van klimaatverandering op insectenplagen bij bomen.
- 53.8** *Fey-Hofstede, F.E. & H.W.G. Meesters.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Exploration of the usefulness of the Marine Trophic Index (MTI) as an indicator for sustainability of marine fisheries in the Dutch part of the North Sea.
- 53.9** *Reijnen, M.J.S.M.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Connectivity/fragmentation of ecosystems: spatial conditions for sustainable biodiversity
- 53.11** *Gaaff, A. & R.W. Verburg.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010' Government expenditure on land acquisition and nature development for the National Ecological Network (EHS) and expenditure for international biodiversity projects
- 53.12** *Elands, B.H.M. & C.S.A. van Koppen.* Indicators for the 'Convention on Biodiversity 2010'. Public awareness and participation
- 54** *Broekmeyer, M.E.A. & E.P.A.G. Schouwenberg & M.E. Sanders & R. Pouwels.* Synergie Ecologische Hoofdstructuur en Natura 2000-gebieden. Wat stuurt het beheer?
- 55** *Bosch, F.J.P. van den.* Draagvlak voor het Natura 2000-gebiedenbeleid. Onder relevante betrokkenen op regionaal niveau
- 56** *Jong, J.J. & M.N. van Wijk, I.M. Bouwma.* Beheerskosten van Natura 2000-gebieden
- 57** *Pouwels, R. & M.J.S.M. Reijnen & M. van Adrichem & H. Kuipers.* Ruimtelijke condities voor VHR-soorten
- 58** *Bouwma, I.M.* Quicksan Natura 2000 en Programma Beheer.
- 59** *Schouwenberg, E.P.A.G.* Huidige en toekomstige stikstofbelasting op Natura 2000-gebieden
- 60** Niet verschenen
- 61** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-001 – ME-AVP
- 62** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 63** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 64** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-385 – Milieuplanbureaufunctie
- 65** *Jaarrapportage 2006.* WOT-04-394 – Natuurplanbureaufunctie
- 66** *Brasser E.A., M.F. van de Kerkhof, A.M.E. Groot, L. Bos-Gorter, M.H. Borgstein, H. Leneman* Verslag van de Dialogen over Duurzame Landbouw in 2006
- 67** *Hinssen, P.J.W.* Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu. Werkplan 2007
- 68** *Nieuwenhuizen, W. & J. Roos Klein Lankhorst.* Landschap in Natuurbalans 2006; Landschap in verandering tussen 1990 en 2005; Achtergronddocument bij Natuurbalans 2006.
- 69** *Geelen, J. & H. Leneman.* Belangstelling, motieven en knelpunten van natuuraanleg door grondeigenaren. Uitkomsten van een marktonderzoek.
- 70** *Didderen, K., P.F.M. Verdonschot, M. Bleeker.* Basiskaart Natuur aquatisch. Deel 1: Beleidskaarten en prototype
- 71** *Boesten, J.J.T.I, A. Tiktak & R.C. van Leerdam.* Manual of PEARLNEQ v4
- 72** *Grashof-Bokdam, C.J., J. Frissel, H.A.M. Meeuwssen & M.J.S.M. Reijnen.* Aanpassing graadmeter natuurwaarde voor het agrarisch gebied
- 73** *Bosch, F.J.P. van den.* Functionele agrobiodiversiteit. Inventarisatie van nut, noodzaak en haalbaarheid van het ontwikkelen van een indicator voor het MNP
- 74** *Kistenkas, F.H. en M.E.A. Broekmeyer.* Natuur, landschap en de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht
- 75** *Luttik, J., F.R. Veeneklaas, J. Vreke, T.A. de Boer, L.M. van den Berg & P. Luttik.* Investeren in landschapskwaliteit; De toekomstige vraag naar landschappen om in te wonen, te werken en te ontspannen
- 76** *Vreke, J.* Evaluatie van natuurbeleidsprocessen
- 77** *Apeldoorn, R.C. van,* Working with biodiversity goals in European directives. A comparison of the implementation of the Birds and Habitats Directives and the Water Framework Directive in the Netherlands, Belgium, France and Germany
- 78** *Hinssen, P.J.W.* Werkprogramma 2008; Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT-04). Onderdeel Planbureaufuncties Natuur en Milieu.
- 79** *Custers, M.H.G.* Betekenissen van Landschap in onderzoek voor het Milieu- en Natuurplanbureau; een bibliografisch overzicht
- 80** *Vreke, J., J.L.M. Donders, B.H.M. Elands, C.M. Goossen, F. Langers, R. de Niet & S. de Vries.* Natuur en landschap voor mensen Achtergronddocument bij Natuurbalans 2007
- 81** *Bakel, P.J.T. van, T. Kroon, J.G. Kroes, J. Hoogewoud, R. Pastoors, H.Th.L. Massop, D.J.J. Walvoort.* Reparatie Hydrologie voor STONE 2.1. Beschrijving reparatie-acties, analyse resultaten en beoordeling plausibiliteit.
- 2008**
- 82** *Kistenkas, F.H. & W. Kuindersma.* Jurisprudentie-monitor natuur 2005-2007; Rechtsontwikkelingen Natura 2000 en Ecologische Hoofdstructuur
- 83** *Berg, F. van den, P.I. Adriaanse, J. A. te Roller, V.C. Vulto & J.G. Groenwold.* SWASH Manual 2.1; User's Guide version 2
- 84** *Smits, M.J., M.J. Bogaardt, D. Eaton, P. Roza & T. Selnes.* Tussen de bomen het geld zien. Programma Beheer en vergelijkbare regelingen in het buitenland (een quick-scan)
- 85** *Dijk, T.A. van, J.J.M. Driessen, P.A.I. Ehlert, P.H. Hotsma, M.H.M.M. Montforts, S.F. Plessius & O. Oenema.* Protocol beoordeling stoffen Meststoffenwet; versie 1.0
- 86** *Goossen, C.M., H.A.M. Meeuwssen, G.J. Franke & M.C. Kuyper.* Verkenning Europese versie van de website www.daarmoetkzijn.nl.
- 87** *Helming, J.F.M. & R.A.M. Schrijver.* Economische effecten van inzet van landbouwsubsidies voor milieunatuur en landschap in Nederland; Achtergrond bij het MNP-rapport 'Opties voor Europese landbouwsubsidies
- 88** *Hinssen, P.J.W.* Werkprogramma 2008; Unit Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu (WOT-04). Programma 001/003/005
- 90** *Kramer, H.* Geografisch Informatiesysteem Bestaande Natuur; Beschrijving IBN1990t en pilot ontwikkeling BN2004
- 92** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-001 – Koepel
- 93** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 94** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 95** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-005 – M-AVP
- 96** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-006 – Natuurplanbureaufunctie
- 97** *Jaarrapportage 2007.* WOT-04-007 – Milieuplanbureaufunctie
- 98** *Wamelink, G.W.W.* Gevoeligheds- en onzekerheids-

- analyse van SUMO
- 99 *Hoogeveen, M.W., H.H. Luesink, L.J. Mokveld & J.H. Wisman.* Ammoniakemissies uit de landbouw in Milieubalans 2006: uitgangspunten en berekeningen
- 100 *Kennismarkt 3 april 2008; Van onderbouwend onderzoek Wageningen UR naar producten MNP*
- 101 *Mansfeld, M.J.M. van & J.A. Klijn,* "Balansen op de weegschaal". Terugblik op acht jaar Natuurbalansen (1996-2005)
- 102 *Sollart, K.M. & J. Vreke.* Het faciliteren van natuur- en milieueducatie in het basisonderwijs; NME-ondersteuning in de provincies
- 103 *Berg, F. van den, A. Tiktak, J.G. Groenwold, D.W.G. van Kraalingen, A.M.A. van der Linden & J.J.T.I. Boesten,* Documentation update for GeoPEARL 3.3.3
- 104 *Wijk, M.N., van (redactie).* Aansturing en kosten van het natuurbeheer. Ecologische effectiviteit regelingen natuurbeheer
- 105 *Selnes, T. & P. van der Wielen.* Tot elkaar veroordeeld? Het belang van gebiedsprocessen voor de natuur
- 106 *Annual reports for 2007; Programme WOT-04*
- 107 *Pouwels, R. J.G.M. van der Gref, M.H.C. van Adrichem, H. Kuiper, R. Jochem & M.J.S.M. Reijnen,* LARCH Status A
- 108 *Wamelink, G.W.W.* Technical Documentation for SUMO2 v. 3.2.1,
- 109 *Wamelink, G.W.W., J.P. Mol-Dijkstra & G.J. Reinds,* Herprogrammeren van SUMO2. Verbetering in het kader van de modelkwaliteitsslag
- 110 *Salm, C. van der, T. Hoogland & D.J.J. Walvoort,* Verkenning van de mogelijkheden voor de ontwikkeling van een metamodel voor de uitspoeling van stikstof uit landbouwgronden
- 111 *Dobben H.F. van & R.M.A. Wegman,* Relatie tussen bodem, atmosfeer en vegetatie in het Landelijk Meetnet Flora (LMF)
- 112 *Smits, M.J.W. & M.J. Bogaardt.* Kennis over de effecten van EU-beleid op natuur en landschap
- 113 *Maas, G.J. & H. van Reuler.* Boomkwekerij en aardkunde in Nederland,
- 114 *Lindeboom, H.J., R. Witbaard, O.G. Bos & H.W.G. Meesters.* Gebiedsbescherming Noordzee, habitattypen, instandhoudingdoelen en beheermaatregelen
- 115 *Leneman, H., J. Vader, L.H.G. Slangen, K.H.M. Bommel, N.B.P. Polman, M.W.M. van der Elst & C. Mijnders.* Groene diensten in Nationale Landschappen- Potenties bij een veranderende landbouw,
- 116 *Groeneveld, R.A. & D.P. Rudrum.* Habitat Allocation to Maximize Biodiversity, A technical description of the HAMBO model
- 117 *Kruit, J., M. Brinkhuijzen & H. van Blerck.* Ontwikkelen met kwaliteit. Indicatoren voor culturele vernieuwing en architectonische vormgeving
- 118 *Roos-Klein Lankhorst, J.,* Beheers- en Ontwikkelingsplan 2007: Kennismodel Effecten Landschap Kwaliteit; Monitoring Schaal; BelevingsGIS
- 119 *Henkens, R.J.H.G.,* Kwalitatieve analyse van knelpunten tussen Natura 2000-gebieden en waterrecreatie
- 120 *Verburg, R.W., I.M. Jorritsma & G.H.P. Dirxx.* Quick scan naar de processen bij het opstellen van beheerplannen van Natura 2000-gebieden. Een eerste verkenning bij provincies, Rijkswaterstaat en Dienst Landelijk Gebied
- 121 *Daamen, W.P.* Kaart van de oudste bossen in Nederland; Kansen op hot spots voor biodiversiteit
- 122 *Lange de, H.J., G.H.P. Arts, W.C.E.P. Verberk,* Verkenning CBD 2010-indicatoren zoetwater. Inventarisatie en uitwerking relevante indicatoren voor Nederland
- 123 *Vreke, J., N.Y. van der Wulp, J.L.M. Donders, C.M. Goossen, T.A. de Boer, R. Henkens,* Recreatief gebruik van water. achtergronddocument Natuurbalans 2008
- 124 *Oenema, O., J.W.H. van der Kolk,* Over de complexiteit van milieubeleid en haar berekenbaarheid
- 125 *Oenema, O., A. Tiktak,* Niet is zonder grond
- 126 *Kamphorst, D.A.,* Beleidsprogramma Biodiversiteit. Verkenning van de beleidstheorie
- 127 *Dirxx, G.H.P., F.J.P. van den Bosch,* Quick scan gebruik Catalogus groenblauwe diensten
- 128 *Loeb, R., P.F.M. Verdonschot,* De complexiteit van nutriëntenlimitaties in oppervlaktewateren
- 129 *Kruit, J., P.M. Veer,* Herfotografie van landschappen
- 130 *Smit, A., O. oenema, J.W.H. van der Kolk,* Indicatoren Landelijk Gebied
- 131 *Agricola, H.J.,* Achtergronddocument nulmeting Monitor Agenda Vitaal Platteland
- 132 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-001 – Koepel
- 133 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-002 – Onderbouwend Onderzoek
- 134 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-003 – Advisering Natuur & Milieu
- 135 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-005 – M-AVP
- 136 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-006 – Natuurplanbureaufunctie
- 137 *Jaarrapportage 2008.* WOT-04-007 – Milieuplanbureaufunctie